

2004:4 DECEMBER

NYT FRA SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTET

SOCIAL FORSKNING

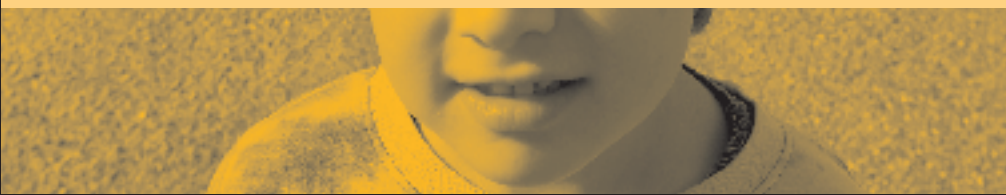

Børn i fattigdom

Kun få børn anbringes hos slægten

Arbejdsmarkedet godt forberedt til globalisering

Velfærdsstaten og de offentlige finanser

Nyt fra Socialforskningsinstituttet

Social Forskning udgives af Socialforskningsinstituttet for at orientere om resultaterne af instituttets arbejde.

Redakton: Ove Karlsson (ansvarshavende)

Lisbeth Pedersen

Ivan Thaulow

Ulla Dyrborg

Henvendelser bedes rettet til Ove Karlsson, email ok@sfi.dk

Abonnement: Social Forskning er gratis og udkommer med fire ordinære numre om året.

Abonnement på de ordinære numre

kan tegnes på email: library@sfi.dk eller ved henvendelse til instituttet.

Bladet kan frit kopieres.

Elektronisk abonnement kan tegnes på www.sfi.dk

Grafisk design: Hedda Bank mdd

Produktion: KPTO as

Fotos: Forside Jan Djønner/BAM, side 4 Susanne Mertz/BAM, side 6 Stig Stasig/BAM, side 8 Mikkel Østergaard/BAM, side 10 Sonja Iskov/BAM, side 12 Stig Stasig/BAM, side 14 Lars Bahl/BAM, side 15 Mikkel Østergaard/BAM, side 16 Jan Djønner/BAM.

Oplag: 4.600

ISSN-nr. 0903-7535

Tryk: Phønix Trykkeriet, Århus

SOCIAL
FORSKNINGS
INSTITUTTET

Herluf Trolles Gade 11
DK-1052 København K
Telefon 33 48 08 00
Fax 33 48 08 33
E-mail sfi@sfi.dk
www.sfi.dk

Indhold

3 I fokus

4 Store forskelle i kommuners brug af slægtsanbringelser

Kun ca. 5 pct. af alle de børn i Danmark, der er anbragt uden for hjemmet, er anbragt hos slægtninge eller nære venner af familien. Tallet dækker dog over store forskelle imellem kommunerne. Mens nogle kommuner har 43 pct. slægtsanbragte børn, har andre slet ingen.

6 Børn i fattige familier – få ramt men store afsavn

Selvom omfanget af børnefattigdom er lille i Danmark sammenlignet med de fleste andre lande, så oplever en hel del børn afsavn på forskellige områder. Socialforskningsinstituttet har udarbejdet to rapporter om børnefattigdom i Danmark for Red Barnet.

8 Reformen og beskæftigelsesstrategi kan sikre velfærdstatens finansiering

Hvis velfærdssstaten skal bevares, og der ikke om 20 år skal være underskud på de offentlige finanser, er der behov for reformer. En kvart million mennesker skal over en længere årrække flyttes fra offentlig forsørgelse til arbejde. Især tilgangen til offentlige overførsler skal mindskes.

10 Det danske arbejdsmarked er godt forberedt til globaliseringen

Konkurrencen fra lavtlønslande har hidtil ikke haft alvorlige negative konsekvenser for danske lønmodtagere. Men der er behov for at være klædt på til at håndtere en øget konkurrence fra lande med lave lønninger.

12 Vejen til job for personer med hjerneskade, sindslidelse eller udviklingshæmning

Den nuværende lovgivning er – trods enkelte mangler – et godt udgangspunkt for, at personer med hjerneskade, sindslidelse eller udviklingshæmning kan opnå eller bevare tilknytning til arbejdsmarkedet. Men der er behov for, at lovgivningen åbner mulighed for at ansætte en støtteperson.

14 Lønmodtagerne: Positiv udvikling i virksomheders sociale engagement

Danske lønmodtagere er blevet lidt mere positive i deres vurdering af virksomhedernes sociale engagement. Det viser Socialforskningsinstituttets årlige undersøgelse.

15 På egne ben efter anbringelsen

Mange kommuner tilbyder støtte til unge, som har været anbragt uden for hjemmet og skal i gang med en selvstændig tilværelse. Socialforskningsinstituttet har samlet nogle positive erfaringer, som kommunerne har gjort sig.

16 Arbejdspapirer

Ivan Thaulow

Afdelingsleder for
 "Børn, integration og ligestilling"
 Email: it@sfi.dk

I fokus

Forskning i børn og familier

Børn og familier har gennem mange år været et af de vigtigste forskningstemaer på Socialforskningsinstituttet. Det er ikke uden grund: Børnene er vores fremtid, og familierne er fortsat en uhyre vigtig institution i vores samfund. Det er her, børnenes ressourcer og eventuelle problemer grundlægges. Familierne varetager også en lang række nødvendige sociale funktioner. Vi får dækket en væsentlig del af vores behov for omsorg i familierne, og det er i høj grad her, vi henter hjælp og støtte. Fungerer familierne skidt, risikerer vi at mistro og dysfunktionalitet breder sig. Velfungerende familier kan på den måde opfattes som en forudsætning for et velfungerende samfund.

Socialforskningsinstituttets forskning og udredning vedrørende børn og familier handler for det første om *danske familiers generelle situation*. Vi ved, at hovedparten af de danske familier har det godt. Men hvilke ressourcer har de, og hvilke problemer oplever de? Hvilke forventninger har de til hjælpen fra velfærdssystemet? Hvordan bruger og oplever familierne de familiepolitiske ordninger, fx dagpasningstilbud og orlovsordninger? Hvad sker der når familier opløses? Det er eksempler på spørgsmål, som vi gerne bidrager til at besvare.

For det andet fokuserer vi på *børnenes situation*. Vi har efterhånden solid dokumentation for, at langt de fleste børn trives og har en tryk og god opvækst. Vores opgave er bl.a. at kaste lys over, hvilke vilkår danske børn mere præcist vokser op under. Hvordan fungerer den sociale arv? Og hvad er det især for en indsats, der ser ud til at kunne afbøde dens negative sociale konsekvenser?

I den sammenhæng vil vi i de kommende år bl.a. fokusere på de etniske minoritetsbørns opvækstvilkår. Hvis vi ønsker, at de næste generationer af indvandrere og efterkommere, skal klare sig bedre fx med hensyn til uddannelse og levekår, har vi brug for mere præcis viden om, hvilke forhold i deres opvækst, som hæmmer eller fremmer deres integration i samfundet.

Endelig ser vi for det tredje på *de allermost udsatte børn*. Disse børn er ofte ekstraordinært belastede af fx dårlige levekår, af forældrenes misbrug eller psykiske sygdomme, omsorgssvigt og vanrøgt. Hvis man ønsker at give disse børn de samme muligheder i livet som andre børn, er det væsentligt at kende deres ressourcer og deres problemer. Og det er afgørende vigtigt, at vide hvilke typer indsats, der virker over for forskellige typer udsatte børn. Derfor har vi i disse år bl.a. stærkt fokus på de ca. 14.000 anbragte børn og deres vilkår. Hvordan har de det, hvilken indsats ydes der for at hjælpe dem, og hvordan virker indsatsen? Tilsvarende ser vi nøje på forholdene for de ca. 14.000 børn, som hvert år modtager forebyggende hjælp. Får de den hjælp, de har brug for og virker den efter hensigten?

Alt i alt forsøger vi at belyse en mangfoldighed af centrale spørgsmål om børn og familier. Derved bliver vi som samfund bedre i stand til at vurdere, hvordan vi kan påvirke og eventuelt ændre familiernes situation og vilkår – hvilket forhåbentligt i sidste instans kan bidrage til at skabe så gode og trygge opvækstvilkår for så mange børn som muligt.

Andreas Lindemann

Forskningsassistent

Cand.scient.pol.

Email: and@sfi.dk

Store forskelle i kommuners brug af slægtsanbringelser

Kun ca. 5 pct. af alle de børn i Danmark, der er anbragt uden for hjemmet, er anbragt hos slægtninge eller nære venner af familien. Tallet dækker dog over store forskelle imellem kommunerne. Mens nogle kommuner har 43 pct. slægtsanbragte børn, har andre slet ingen.

*Andreas Lindemann & Anne-Dorthe Hestbæk:
Slægtsanbringelser i Danmark. En pilotundersøgelse. København. Socialforskningsinstituttet 04:21.
Pris 60,00 kr. inkl. moms. 67 sider.
ISBN 87-7487-769-0.*

Slægtsanbringelser er mindre udbredt i Danmark, end i de lande vi normalt sammenligner os med. Det viser en ny rapport fra Socialforskningsinstituttet, der bl.a. har til formål at få belyst omfanget af slægtsanbringelser i Danmark, og hvad der kendetegner de børn, der bliver anbragt hos slægten. Rapporten er en pilotundersøgelse, og er baseret på en spørgeskemaundersøgelse, der er gennemført blandt sagsbehandlere i knap 100 kommuner.

Interessen for slægtsanbringelser er stigende. Det skyldes blandt andet, at international forskning peger på, at slægtsanbringelser kan opvise bedre resultater, særligt hvad angår opretholdelse af kontakt til biologiske forældre. Slægtsanbringelser bryder desuden ikke så ofte sammen som andre former for anbringelse. Lande, vi normalt sammenligner os med, har tilsyneladende en mere omfattende brug af slægtsanbringelser end os

4 ud af 10 af alle slægtsanbragte børn bevarer oftere kontakten til deres biologiske forældre end børn i andre former for anbringelse. Næsten ingen vurderes til at have svagere kontakt.

Slægtsanbringelser bruges sjældent

Anvendelsen af slægtsanbringelser i Danmark er beskedent. Undersøgelsen peger på, at kun ca. 5 pct. af alle anbringelser i Danmark er slægtsanbringelser. Dette skøn dækker imidlertid over betydelige variationer kommunerne imellem. Mens nogle kommuner anbringer helt op til 43 pct. af alle anbragte børn hos slægten, gør andre det slet ikke. Den største forskel i brugen af slægtsanbringelser findes blandt de små kommuner. De små kom-

muner (med under 10.000 indbyggere) anvender dog i gennemsnit slægtsanbringelser dobbelt så hyppigt som mellemstore og store kommuner. En mulig forklaring er, at man i de mindre kommuner kender hinanden bedre og dermed også de muligheder, der måtte være for anbringelse i slægt/netværk.

Slægtsanbragte børn klarer sig bedre

Hverken køn, alder, etnisk baggrund eller de enkelte begrundelser for at anbringe barnet ser ud til at have betydning for, hvor godt de slægtsanbragte børn klarer sig. Der er altså ikke forskel på, hvor godt henholdsvis drenge og piger eller bestemte aldersgrupper bliver vurderet til at klare sig udviklingsmæssigt. Men de slægtsanbragte børn klarer sig ifølge sagsbehandlernes vurdering generelt bedre udviklingsmæssigt end børn i andre former for anbringelse. Spørgsmålet er, hvorfor de klarer sig bedre. Undersøgelsen peger på, at børn der anbringes hos slægten har mindre "tunge" problemer end børn i andre anbringelsesformer. Der er blandt de slægtsanbragte relativt færre børn, der er anbragt på grund af psykiske problemer og adfærdsproblemer. Ligeledes er der langt flere blandt de slægtsanbragte, hvor forældrene er 'fraværende fra hjemmet' på grund af fx udlandsophold eller på grund af dødsfald. Stort set alle slægtsanbringelser bundes desuden i forældrerelaterede problemer, mens der er relativt små andele børn med adfærdsproblemer eller (andre) psykiske problemer. Det er altså en plausibel antagelse, at de børn, som bliver slægtsanbragt, som udgangspunkt er mindre hårdt belastede.

Vi kan ikke ud fra denne undersøgelse konkludere, i hvilket omfang det er selve slægtsanbringelsen, der er årsag til, at de slægtsanbragte ser ud til at klare sig bedre, og i hvilket omfang det er et resultat af, at det er mindre belastede børn, der bliver slægtsanbragt. Måske spiller begge dele ind.

Sammenbrud og kontakt med forældrene

Ud over det generelle spørgsmål om, hvordan de slægtsanbragte børn klarer sig udviklingsmæssigt, har undersøgelsen også belyst omfanget af sammenbrud og omfang af kontakt til forældrene. Analyserne tyder på, at slægtsanbringelser sjældnere bryder sammen end andre typer af anbringelse. Det er dog væsentligt at bemærke, at en meget stor del af besvarelserne på dette spørgsmål var 'ved ikke'. Det indikerer, at det i kommunerne enten ikke bliver opgjort, i hvilket omfang der sker sammenbrud i slægtsanbringelser, eller at sagsbehandlere ikke reflekterer over dette.

Vi kan desuden konstatere, at slægtsanbragte børn ser ud til at have god kontakt til deres biologiske forældre. 6 ud af 10 af børnene ser den ene eller begge biologiske forældre mindst en gang hver 14. dag. Og sagsbehandlere vurderer, at 4 ud af 10 af alle slægtsanbragte børn oftere bevarer kontakten til deres biologiske forældre end børn i andre former for anbringelse. Næsten ingen slægtsanbragte børn vurderes til at have en svagere kontakt.

At slægtsanbragte børn sjældnere oplever, at anbringelsen bryder sammen, og at de har bedre kontakt til de biologiske forældre, svarer til resultaterne fra udenlandske undersøgelser

Hvilke børn anbringes hos slægten?

Ser vi på, hvad der karakteriserer de slægtsanbragte børn, kan vi for det første konstatere at der er nogenlunde lige mange drenge og piger i slægtspleje. Hvad angår de slægtsanbragte børns alder er der relativt flere 7-14-årige i slægtsanbringelse end i andre former for anbringelse, mens andelen af 15-årige og derover er relativt mindre i slægtsanbringelser end i andre anbringelsesformer. Halvdelen af de slægtsanbragte børn har været anbragt i tre år eller derover og den anden halvdel under tre år. Andelen af slægtsanbragte børn, hvor enten den ene eller begge forældre har anden etnisk herkomst end dansk, er 10,6 pct. Det svarer nogenlunde til den generelle befolkningssammensætning for 0-19-årige. Her er 9 pct. enten indvandrere eller efterkommere af indvandrere.

Langt de fleste slægtsanbragte børn, uanset etnicitet, er anbragt hos familie på deres mors side, og 6 ud af 10 er anbragt uden søskende, selv om de har søskende.

Konklusion

Undersøgelsen peger således på, at slægtsanbringelser kun bruges i stærkt begrænset omfang i kommunerne i dag. Når det bruges, er det tilsyneladende i stor udstrækning til børn og unge, der har knapt så tunge problemer, som børn i andre anbringelsesformer. Det kan i sig selv være en del af forklaringen på, at en stor del af de slægtsanbragte børn vurderes til udviklingsmæssigt at klare sig bedre eller meget bedre end børn i andre anbringelsesformer.

Undersøgelsens konklusioner skal dog ses i lyset af, at den er udarbejdet som

et pilotstudie. For det første er stikprøven og antallet af 'sager' ikke ret stort (287 sager). For det andet har vi i denne undersøgelse opstillet et mål for, hvordan de slægtsanbragte børn klarer sig, baseret på sagsbehandlernes vurdering. Men dette mål må ikke forveksles med et egentligt effektmål. Et sådant effektmål kunne være interessant at opstille i et større studie af slægtsanbringelser, ligesom det kunne være yderst relevant at udarbejde en egentlig løbsundersøgelse af slægtsanbragte børn. Endelig mangler vi kvalitativ viden omkring slægtsanbringelser, for eksempel hvornår og særligt hvorfor slægtsanbringelser vælges frem for andre former for anbringelse, samt hvordan børnene og de unge oplever at være anbragt hos deres familie. Det kan denne pilotundersøgelse ikke svare på.

Om undersøgelsen

Undersøgelsen af slægtsanbringelser er et led i Socialministeriets KABU Projekt (Kvalitet i Anbringelsesarbejdet med Børn og Unge). Der er udsendt spørgeskemaer til 94 udvalgte kommuner i Danmark. Vi har bedt de sagsbehandlere, som har med slægtsanbringelser at gøre, om at besvare ét spørgeskema pr. slægtsanbragt barn i kommunen. Besvarelserne bygger på sagsbehandlernes vurderinger af 287 slægtsanbragte børn. Skemaerne blev sendt til de 60 største kommuner i landet (minus Københavns og Frederiksberg Kommuner), samt til 34 andre kommuner, som er repræsentative for de resterende kommuner.

Mohammad Azhar Hussain

Forsker
Cand.polit., ph.d.
Email: mh@sfi.dk

Børn i fattige familier – få ramt men store afsavn

Selvom omfanget af børnefattigdom er lille i Danmark sammenlignet med de fleste andre lande, så oplever en hel del børn afsavn på forskellige områder. Socialforskningsinstituttet har udarbejdet to rapporter om børnefattigdom i Danmark for Red Barnet. Den ene indeholder opgørelser over omfanget af børnefattigdom i Danmark, mens den anden giver et billede af, hvordan det kan opleves af børn at leve i familier med færre penge end andre.

Hussain, Mohammad Azhar (2004): Børnefattigdom i Danmark 2002. Tema: Fattigdommens dynamik. København: Socialforskningsinstituttet og Red Barnet.

Sloth, Dorthe Agerlund (2004): Færre penge end andre børn. Interviewundersøgelse med børn fra familier med lav indkomst. København: Socialforskningsinstituttet og Red Barnet.

Rapporterne kan købes hos Red Barnet for 50 kr. pr. stk. eller downloades fra www.redbarnet.dk

Undersøgelsen viser, at hvert trettende barn, i alt 90.000 børn, i 2002 levede under den fattigdomsgrænse, som EU ofte anvender, dvs. at de lever i familier, hvis korrigerede indkomst var under 60 pct. af den midterste indkomst. Undersøgelsen viser også, at af en årgang født i 1985 har godt 20 pct. i løbet af deres barndom oplevet at befinde sig under denne fattigdomsgrænse i to år eller mere. Det er nogenlunde det samme som i 2001. Knap 11,5 pct. af børnene i 2002 var i familier, der modtog kontanthjælp, og dermed, i kortere eller længere tid, var i en vanskelig økonomisk situation.

Selvom en del børn således befinder sig under denne fattigdomsgrænse, er risikoen for fattigdom relativt lav i Danmark og i de øvrige nordiske lande, når man sammenligner med andre industrialiserede lande.

Ujævn geografisk fordeling

De yngre børn har en væsentligt højere risiko for fattigdom end de ældre børn. Omkring 10 pct. af de 0-1-årige er således under fattigdomsgrænsen, mens det kun gælder under 5 pct. af de 16-17-årige. Børn, der er indvandret til Danmark, eller som er efterkommere lever oftere i fattigdom. 30 pct. af de indvandrede børn og knap 20 pct. af efterkommerne levede i 2002 under fattigdomsgrænsen.

Børnefattigdommen har en meget ujævn geografisk fordeling. Børn i de mest ramte kommuner har en ca. fem gange højere fattigdomsrisiko end i de mindst

ramte kommuner. Koncentrationen af fattige børn er størst i Tranekær, Ravnsborg og Højer kommuner (mellem 14,7 og 15,9 pct. i 2002). Disse kommuner er også præget af høj ledighed. I den anden ende af skalaen med lav risiko for børnefattigdom, finder vi Ølstykke, Slangerup og Ledøje-Smørum kommuner (mellem 3,1 og 3,7 pct.).

Fanget i fattigdom

Jo længere tid et barn har befundet sig i fattigdom, jo større er risikoen for at barnet bliver fastholdt i fattigdom. Børn med et års fattigdom bag sig har således en risiko på 45 pct. for at havne i fattigdom året efter, mens børn med 4 års forudgående fattigdom har en risiko på 70 pct. Muligvis kan børn således blive

fanget af fattigdom, så det bliver vanskeligt at slippe ud af fattigdom, når den varer i længere tid.

Som tidligere nævnt levede 7,7 pct. af børnene i 2002 under den fattigdomsgrænse EU ofte anvender. Men en meget større andel (1/3) af børnene har oplevet fattigdom i løbet af barndommen. Knap 10 pct. af børnene oplever mindst 4 års fattigdom i løbet af barndommen. De børn, der oplever fattigdom, gør det i gennemsnit 3 år i løbet af barndommen.

Efterkommere af indvandrere tilbringer en væsentlig større del af deres barndom i fattigdom. Sammenlignet med børn med dansk baggrund er fattigdommens varighed i barndommen 2-3 gange højere for efterkommere af indvandrere.

Jo længere tid et barn har befundet sig i fattigdom, jo større er risikoen for, at barnet bliver fastholdt i fattigdom.

Dorthe Agerlund Sloth

Forskningsassistent
Cand.mag.pæd.
Email: dop@sfi.dk

Efterkommere lever gennemsnitligt i fattigdom 21/2 år i løbet af deres barndom.

Andre fattigdomsmål

Tallene i denne artikel opgør omfanget af børnefattigdom i forhold til den fattigdomsgrænse EU ofte anvender. Men undersøgelsen har også opgjort omfanget ud fra en række andre internationalt anerkendte kriterier. Derudover optæller undersøgelsen også særskilt antallet af børn i familier på kontanthjælp.

Børnene oplever afsavn

Betydningen af at leve i familier med få penge belyses gennem en række interview med børn, der lever i familier med en længevarende vanskelig økonomisk situation. Undersøgelsen viser, at børnenes oplevelser af at leve i familier med få penge er forskellige. Fælles for langt hovedparten af de interviewede børn er dog, at de på en række områder oplever at lide afsavn. De oplever at have færre muligheder end den 'normale' levestandard i Danmark i dag. Det er kendetegnende, at børnene i høj grad sammenligner sig med deres jævnaldrende.

"Det er svært at leve uden så mange penge. (...) Så har man ikke råd til det, som alle andre har. Det er lidt irriterende" (Dreng, 11 år).

Størstedelen af de interviewede børn giver udtryk for, at det er svært at leve i familier med få penge. Konsekvenserne af familiernes vanskelige økonomiske vilkår er særligt udtalte, når det gælder børnenes begrænsede mulighed for at deltage i fritidsliv og for at få oplevelser sammen med deres familier.

De interviewede børn deltager i mindre omfang i organiserede fritidsaktiviteter end deres jævnaldrende. I nogle familier er der ikke råd til at betale for børnenes ønskede sportsaktiviteter eller for det udstyr, som hører til.

Langt de fleste børn oplyser, at de er sammen med kammerater i fritiden.

Dog adskiller hovedparten sig fra deres jævnaldrende ved mere eller mindre at være afskåret fra at deltage i aktiviteter, der koster penge, som fx at gå i biografen. Samtidig har de kun sjældent kammerater

med hjemme, hvilket de forklarer med for lidt plads og for få muligheder for aktivitet derhjemme.

"Nøj, jeg har ikke så meget lyst til, at der er folk, der kommer hjem til mig, for jeg kan ikke lide det. (...) Jeg kan bare ikke lide, når der nogle gange er nogen med hjemme hos mig, fordi jeg har noget gammelt legetøj fra jeg var lille" (Pige, 11 år).

En anderledes levestandard

De fleste af børnene oplever at have en anderledes levestandard end deres kammerater. Det gælder både i det daglige, og det gælder fornøjelser og ferier.

"... vi kommer ikke så tit ud, fordi vi er sådan meget fattige på den måde, at vi ikke har pengene til det" (Dreng, 14 år).

Børnene oplever kun sjældent eller aldrig at komme på udflugt og ferie med familien. Det betyder, at disse børn og familier stort set aldrig får sådanne positive oplevelser sammen. Årsagen er først og frem-

mest, at de fleste af familierne ikke har råd. Samtidig kan de hårdest ramte familier mangle overskud eller idéer til aktiviteter, som ikke koster penge. Der er i undersøgelsen fundet

forskelle i familiernes handlemåder og ikke-økonomiske ressourcer. Nogle forældre forsøger ved hjælp af aktive handlinger at kompensere for familiens vanskelige økonomiske situation. Det ser ud til på nogle områder at kunne reducere konsekvenserne og at have en positiv indflydelse på børnenes oplevelse. Selv om stort set alle de interviewede børn oplever, at de lever med færre penge og færre muligheder end andre, oplever de således forskellige grader af konsekvenser af den vanskelige økonomiske situation.

Om undersøgelserne

Til den kvantitative del af undersøgelsen er benyttet registeroplysninger fra Danmarks Statistik fra 1984-2002 for samtlige børn i alderen fra 0 til 17 år. For at kunne fastlægge fattigdomsgrænser er den øvrige del af befolkningen også inddraget.

Den kvalitative del af undersøgelsen er baseret på interview med 19 børn i alderen 9-16 år. Børnene er udvalgt fra familier, som befinder sig i de laveste indkomstgrupper i Danmark, dvs. de modtager længerevarende kontanthjælp eller anden form for overførselsindkomst.

Begge undersøgelser er finansieret af Red Barnet.

Peder J. Pedersen

Professor i velfærdsforskning
ved Aarhus Universitet og Socialforskningsinstituttet
Email: ppedersen@econ.au.dk

Kronikken

Reformer og beskæftigelsesstrategi kan sikre velfærdsstatens finansiering

Hvis velfærdsstaten skal bevares, og der ikke om 20 år skal være underskud på de offentlige finanser, er der behov for reformer. En kvart million mennesker skal over en længere årrække flyttes fra offentlig forsørgelse til arbejde. Især tilgangen til offentlige overførsler skal mindskes. Det kræver politisk vilje og et mere rummeligt arbejdsmarked.

En nylig opinionsundersøgelse viste, at et flertal af de adspurgte danskere anså arbejdsløsheden for at være det for tiden mest påtrængende økonomiske problem. Samtidig peger analyser fra Velfærdskommissionen og aktuelle debatindlæg på en kommende mangel på arbejdskraft som et dominerende problem. Så der er ikke noget at sige til, at almindelige mennesker kan føle sig forvirrede.

Det afgørende punkt med henblik på at afklare forvirringen er, at diskussionen vedrører forskellige tidshorisoner. Konjunkturbevægelser har vi altid haft i økonomien, og den forestilling, der bredte sig for nogle år siden – at økonomien nu var krisefri – brast sammen med IT-boblen. Beskæftigelse og arbejdsløshed vil også i fremtiden være underlagt konjunktursvingninger.

Diskussionen om den truende mangel på arbejdskraft i fremtiden handler ikke om konjunktursituationen om 10, 20 eller 30 år. Den handler om, at vi i de kommende årtier får mange flere ældre og færre i den erhvervsaktive alder.

Ældrebomben ikke demonteret

Der er forskellige holdninger til, om det nu udgør et problem. Nogle hævder, at der ikke er grund til bekymring. "Ældrebomben" er demonteret – i hvert fald i dansk sammenhæng. Et typisk argument for det synspunkt er, at vi allerede har foretaget omlægninger i vores pensionssystemer med større fremtidig vægt på arbejdsmar-

kedspensioner og private supplerende ordninger. Det gør, at fremtidens forsørgelse af de kommende store pensionistår-gange er på plads.

Men den løsning er ikke tilstrækkelig. Velfærdsstaten, som nyder stor opbakning, er et meget arbejdsintensivt projekt, ikke mindst i en situation med udsigt til et øget behov inden for sundhed og ældreomsorg. Samtidig betyder det demografiske skift, at der bliver færre skatteydere, og flere der modtager ydelser fra den offentlige sektor. Det ligger derfor i kortene, at der vil blive pres på at øge de offentlige udgifter samtidig med, at der bliver færre til at betale skat. Det aktuelle komfortable overskud på de offentlige finanser er derfor et forbigående fænomen.

På det grundlag har bl.a. Velfærdskommissionen beregnet, hvilke krav det stiller til beskæftigelsesudviklingen, hvis der i en fremtidig situation skal være balance på de offentlige budgetter. Velfærdskommissionen når frem til, at 274.000 personer skal flyttes fra at være på overførselsindkomster til at være i beskæftigelse, hvis der også om 20 år og fremover skal være ligevægt på de offentlige finanser.

I forhold til den hidtidige udvikling af arbejdsstyrke og beskæftigelse er det et meget stort tal. Også i lyset af den hidtidige udvikling er det åbenbart, at det vil kræve reformer over et bredt felt, hvis man skal nå noget, der nærmer sig dette ambitionsniveau. En langsigtet samfunds-

Samler man resultater fra undersøgelser fra de sidste små hundrede år, tyder de på, at summen af udearbejde og hjemmearbejde i gennemsnit stort set har været konstant både for kvinder og mænd.

økonomisk ligevægt kræver balance på de offentlige finanser, så i det omfang man ikke når beskæftigelsesmålet, er det skatterne der må sættes op eller fx overførselsindkomsterne, der må stige mindre end lønudviklingen i samfundet.

Spørgsmålet er så, om det overhovedet ligger inden for realistiske rammer at forestille sig et reformprogram realiseret – ganske vist over en længere årrække – som kan løfte over en kvart million mennesker fra overførsler til beskæftigelse. Før man giver op på forhånd, skal man selvsagt medtænke, at der stadig er en vis reaktionstid, så udfordringen kan mere fremkommeligt formuleres på den måde, at det primært er tilgangen til overførsler i bred forstand, som skal gå ned i de kommende år og årtier. Der er ikke tale om den langt mere "heroiske" opgave at tage 274.000 aktuelle personer på overførselsindkomst og flytte dem over i beskæftigelse.

Men udfordringen er stadig stor. Der eksisterer en udbredt følelse af, at vi allerede nu arbejder meget, og presset er stort for kortere arbejdstid, længere ferie, bedre orlovsmuligheder og tidlig afgang fra arbejdsmarkedet. Stemmer den oplevelse af et stort og stigende arbejdspress med mere objektive målinger? Måske for yngre familier med mindre børn. Men for befolkningen som helhed og set over livsforløbet er det sværere at få øje på. Samler man resultater fra undersøgelser fra de sidste små hundrede år, tyder de på, at summen

af udearbejde og hjemmearbejde i gennemsnit stort set har været konstant både for kvinder og mænd.

Mod islandske tilstande

Så umiddelbart tyder den slags summariske tal for tidsforbruget ikke på, at arbejdsbelastningen i de senere år er vokset på en måde, som vil gøre en strategi om at "redde velfærdsstaten" ved at arbejde mere til et på forhånd utroværdigt projekt. Spørgsmålet er så, hvordan man kan få et indtryk af størrelsen af udfordringen. Et tidligere brugt "regnestykke" er at se på, hvordan arbejdsstyrken i Danmark ville være, hvis vi trak os ud af arbejdsmarkedet med den samme aldersprofil som i Island, hvor erhvervsdeltagelsen blandt de over 59-årige er en af de højeste blandt OECD landene. En simpel beregning af den type viser, at islandske frekvenser for deltagelse på arbejdsmarkedet blandt 55-64-årige er meget tæt på at levere den stigning i arbejdsstyrken, som Velfærdskommissionen og andre har efterlyst. Og dermed peges der selvsagt på behovet for reformer af både efterløn og førtidspension, hvis man skal nå et stykke af vejen mod "Islandske tilstande".

Et kvantitativt skøn over mulighederne for at unge kommer tidligere ind på arbejdsmarkedet har OECD lagt frem i den seneste landerapport om Danmark. Her ser man på et skøn over den samlede effekt af reduceret brug af 10. klasse, hur-

tigere overgang fra gymnasium til videregående uddannelser og højere effektivitet i de højere uddannelser. OECD når frem til et bidrag fra tiltag på disse områder på ca. 68.000 mere i arbejdsstyrken. Men man tager ikke højde for, at en del af de pågældende unge allerede har deltidsjob eller sæsonjob, sådan at de 68.000 fra reformer på dette område er et brutto-tal.

Reformer skal der til – og plads på arbejdsmarkedet

Imellem indgangen på arbejdsmarkedet fra uddannelsessystemet og afgang fra tidlig eller normal pensionering ligger der så et spand af år, som i meget varierende omfang for forskellige mennesker er fordelt mellem arbejde eller overførselsindkomster. På mange af disse områder vil reformer kunne bidrage til en afbalanceret håndtering af det demografiske skift. Inden for de store programmer for overførselsindkomster har analyser fra bl.a. SFI peget på potentielle muligheder for at flytte mennesker til et mere aktivt liv på arbejdsmarkedet frem for langvarigt at være på en overførselsindkomst. Det gælder dagpengeområdet, hvor nye analyser viser, at aktiveringslinien i arbejdsmarkedspolitikken klart tilskynder til at forlade arbejdsløshed. Tilsvarende finder nyere analyser fra SFI, at der er et klart potentiale for at få flere mennesker til at forlade kontanthjælp og langvarige sygdomsforløb til fordel for en mere aktiv situation på arbejdsmarkedet.

De muligheder, disse analyser peger på, kan man ikke sætte præcise tal på. Sammenfattende er der imidlertid ikke tvivl om, at reformer af de store overførselsprogrammer potentielt kan gå et langt stykke – eller hele vejen – mod at opfylde den målsætning, som er skitseret tidligere. To afgørende betingelser skal imidlertid være opfyldt. Den politiske vilje skal være til stede, og efterspørgselssiden skal medtænkes ved at skabe plads til flere på arbejdsmarkedet. Skal mennesker acceptere at blive længere på arbejdsmarkedet, nytter det ikke, at ansøgninger lægges til side med det samme, hvis afsenderen er over 50 år.

Jan Høgelund

Seniorforsker
Cand.polit., ph.d.
Email: jh@sfi.dk

Det danske arbejdsmarked er godt forberedt til globaliseringen

Konkurrencen fra lavtlønslande har hidtil ikke haft alvorlige negative konsekvenser for danske lønmodtagere. Men der er behov for at være klædt på til at håndtere en øget konkurrence fra lande med lave lønninger.

Peter Pico Geerdsen, Jan Høgelund og Mona Larsen: Lukning og indskrænkning af virksomheder. Konsekvenser af globalisering. Socialforskningsinstituttet 04:20. 90 sider. Pris 70,- kr. inkl. moms. ISBN 87-7487-765-8.

Globalisering nævnes ofte som en stor udfordring for det danske samfund; uanset hvad vi gør, vil globalisering betyde, at danske arbejdspladser flytter til udlandet. Enten fordi danske virksomheder flytter en del af produktionen til lande som fx Indonesien og Malaysia med lave lønninger. Eller fordi virksomhederne må lukke eller indskrænke på grund af den øgede konkurrence.

Ikke alvorlige negative konsekvenser af globalisering

Socialforskningsinstituttet har netop udført en undersøgelse, som konkluderer, at konkurrence fra lavtlønslande hidtil ikke synes at have haft alvorlige negative kon-

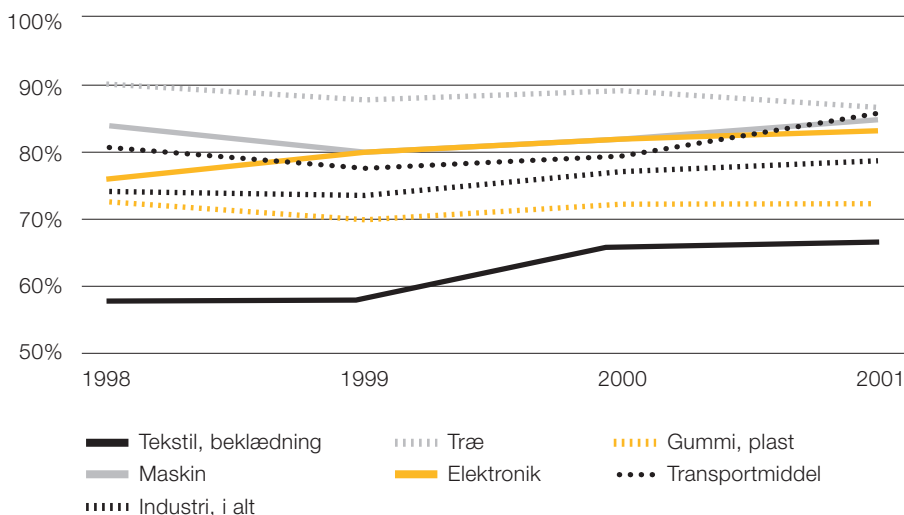
sekvenser for danske lønmodtagere. Der er altså ingen grund til at opstille skræmmebillede. Det betyder imidlertid ikke, at Danmark kan hvile på laurbærene. Vi skal fortsat gøre en indsats for at være klædt på til at håndtere en øget konkurrence fra lande med lave lønninger.

Undersøgelsen tager udgangspunkt i industrien, fordi det er der konkurrencen fra lavtlønslande formodes at være størst. Fokus er rettet mod de dele af industrien, som er særlig udsat for denne konkurrence. Hvis der er alvorlige negative konsekvenser af konkurrence fra lavtlønslande for danske lønmodtagere, skulle den vise sig i disse brancher. Lønmodtagere i de konkurrenceudsatte brancher skulle såle-

Figur

Beskæftigelsesgrad for fratrådte fra indskrænkede arbejdssteder med min. 3 års anciennitet i 1997, 1998-2001. Industrien, i alt og særskilt for udvalgte underbrancher.

Procent.

Mona Larsen

Forsker
Cand.oecon., ph.d.
Email: ml@sfi.dk

des fratræde lukkede og indskrænkede virksomheder meget oftere end lønmodtagere i de dele af industrien, som ikke er udsat for konkurrence fra lavtlønslande. Og fratrådte lønmodtagere i de konkurrenceudsatte brancher skulle have sværere ved at komme i arbejde igen.

Kun enkelte dele af industrien hårdt ramt

Analyserne tyder på, at konkurrencen fra lavtlønslande kun har haft begrænsede negative konsekvenser i perioden 1997-2001.

For det første har lønmodtagere i de udsatte dele af industrien ikke større risiko for at fratræde som følge af virksomhedslukninger og indskrænkninger end lønmodtagere i de dele af industrien, som ikke er udsat for konkurrence fra lavtlønslande.

For det andet kommer fratrådte lønmodtagere i de udsatte dele af industrien lige så ofte i arbejde, som lønmodtagere i andre dele af industrien.

For det tredje har fratrådte lønmodtagere i de udsatte dele af industrien stort set den samme lønudvikling, som andre fratrådte lønmodtagere.

Undtagelsen fra dette billede er lønmodtagere i transportmiddelindustrien og tekstil- og beklædningsindustrien. De er hårdere ramt. De har større risiko for at fratræde. Og de har en ringere lønudvikling efter fratrædelse. Fratrådte lønmodtagere i tekstil- og beklædningsindustrien har desuden efterfølgende en svagere tilknytning til arbejdsmarkedet (se figur). Her ser det med andre ord ud til, at globaliseringen i et vist omfang har haft negative konsekvenser. Disse brancher beskæftiger imidlertid kun 6-8 procent af samtlige lønmodtagere i industrien.

Der er dog forbundet en vis usikkerhed med resultaterne. Det anvendte datamateriale gør det således ikke muligt at se, om fratræden i forbindelse med lukninger og indskrænkninger af virksomheder rent faktisk skyldes konkurrence fra lavtlønslande. Eller om andre forhold, som fx øget indenlandsk konkurrence eller et generelt fald i efterspørgslen efter de varer, som den enkelte virksomhed producerer, er den primære årsag.

Ufaglærte ikke væsentligt mere udsatte end andre grupper

Det anføres ofte, at globalisering især rammer ufaglærte, fordi de varer, lavtlønslandene producerer, især bygger på ufaglært arbejdskraft. Vores undersøgelse bekræfter dette, men tilsyneladende kun i begrænset omfang. Det ser således ud til, at ufaglærte rammes lidt oftere end andre af konkurrence fra lavtlønslande. Det skyldes, at lønmodtagere nederst i stillingshierarkiet lidt oftere end andre stillingsgrupper er beskæftiget i de særligt udsatte brancher, transportmiddelindustri og tekstil- og beklædningsindustri, hvor risikoen for at fratræde generelt er stor. Man skal imidlertid være opmærksom på, at undersøgelsen kun omfatter lønmodtagere med mindst 3 års anciennitet. Vi ved ikke om resultatet vil blive anderledes, hvis lønmodtagere med kortere anciennitet inddrages.

Det danske arbejdsmarked har været tilstrækkeligt fleksibelt

Konkurrence fra lavtlønslande synes alt i alt ikke have haft alvorlige negative konsekvenser for danske lønmodtagere. Hvorfor ikke? En nærliggende forklaring er, at det danske arbejdsmarked har været tilstrækkeligt fleksibelt. Dels er der skabt tilstrækkelig mange nye job til, at fratrådte lønmodtagere i udsatte brancher kan opsuges i andre brancher. Dels har fratrådte lønmodtageres fleksibilitet og mobilitet været tilstrækkelig til, at de har kunnet finde andet arbejde. Hvis dette er

rigtigt, synes en del af svaret på fremtidig øget konkurrence fra lande med lave lønninger at være, at vi skal fastholde og udbygge arbejdsmarkedets fleksibilitet. Det kan ske ved på den ene side at sikre efteruddannelse og opkvalificering af arbejdsstyrken. Og på den anden side ved at satse på forskning og udvikling for at sikre den nødvendige jobskabelse.

Om undersøgelsen

Undersøgelsen er finansieret af Danmarks Erhvervsråd. Den omfatter alle lønmodtagere i den private sektor med mindst

3 års anciennitet ansat på arbejdssteder med mindst 6 ansatte. Undersøgelsen ser på lønmodtagere, som fratrådte et arbejdssted, som lukkede eller reducerede medarbejderstaben med mindst 30 procent i 1997-1998.

Disse lønmodtagere er

blevet fulgt i fire år. Rapporten skelner mellem de dele af industrien som er udsat for konkurrence fra lavtlønslande og de dele af industrien, som ikke er udsat for denne konkurrence. De konkurrenceudsatte dele omfatter tekstil- og beklædningsindustrien og transportmiddelindustrien samt anden industri bl.a. legetøj, og i mindre grad træindustrien, gummi- og plastindustrien samt dele af elektronikindustrien. Disse brancher er udsat for konkurrence, fordi danskproducerede varer i høj grad konkurrerer med importerede varer fra lavtlønslande. De ikke-konkurrenceudsatte dele omfatter bl.a. nærings- og nydelsesmiddel, metal, papir og grafik samt kemiskindustri.

Fratrådte lønmodtagere i de udsatte dele af industrien kommer lige så ofte i arbejde, som lønmodtagere i andre dele af industrien.

Karen Tinggaard

Forskningsassistent

Cand.comm

Email: kat@sfi.dk

Vejen til job for personer med hjerneskade, sindslidelse eller udviklingshæmning

Den nuværende lovgivning er – trods enkelte mangler – et godt udgangspunkt for, at personer med hjerneskade, sindslidelse eller udviklingshæmning kan opnå eller bevare tilknytning til arbejdsmarkedet. Men der er behov for, at lovgivningen åbner mulighed for at ansætte en støtteperson. Og der er behov for en bedre koordinering mellem de mange instanser og aktører i beskæftigelsesindsatsen.

Rosenstock, Maja, Tinggaard, Karen, Holt, Helle og Jensen, Søren: *Rummelighedens rammer – ansættelsesmuligheder for personer med hjerneskade, sindslidelse eller udviklingshæmning*. 189 Sider. Pris kr. 185,00 inkl. moms. ISBN 87-7487-766-6.

En ny rapport fra Socialforskningsinstituttet beskæftiger sig med ansættelsesmulighederne for personer med hjerneskade, sindslidelse eller udviklingshæmning. Formålet med undersøgelsen er at skabe et overblik over de særlige forhold, der gør sig gældende for personer med begrænsninger i arbejdsevnen af psykiske eller sociale årsager og over deres vej til arbejdsmarkedet. I undersøgelsen interviewes en række jobkonsulenter samt ansatte og arbejdsgivere på syv arbejdspladser

Barrierer i lovgivningen

Der er en række muligheder i lovgivningen for at støtte personer med hjerneskade, sindslidelse eller udviklingshæmning. Det gælder både forud for ansættelsen og under selve ansættelsen.

Undersøgelsen afdækker imidlertid mindst tre barrierer i lovgivningen i forhold til de særlige støttebehov, som disse personer kan have i forbindelse med en ansættelse. Lovgivningen giver ikke mulighed for at ansætte en støtteperson – permanent eller for længere tid, eller for at ansætte en mentor til personer i fleksjob. Det er heller ikke muligt for personer, der ikke har en uddannelse, som berettiger til optagelse i en arbejdsløshedskasse, at benytte den såkaldte isbryderordning

Behov for koordineret beskæftigelsesindsats

Personer med hjerneskade, sindslidelse eller udviklingshæmning har en række særlige behov, når de skal have afklaret deres arbejdsevne og ansættes eller fastholdes på en arbejdsplads. Behov som stiller særlige krav til beskæftigelses-

indsatsen. Der skal være tid til afklaring, der skal være mulighed for at målrette beskæftigelsesindsatsen til fx unge og ældre, og der skal være mulighed for særligt tilrettelagt uddannelse og støtte under uddannelse.

Jobkonsulenter i amtet har særlig viden om personernes behov, mens kommunale sagsbehandlere har særlig viden om *mulighederne i lovgivningen*. Denne organisering kræver et koordineret samarbejde i beskæftigelsesindsatsen. Med tanke på en kommende kommunalreform, er det vigtigt at jobkonsulenternes særlige viden bevares i en ny organisering. Konsulenterne oplever ofte, at meget viden går tabt, når et projekt lukker.

Beskæftigelsesindsatsen for personer med hjerneskade, sindslidelse eller udviklingshæmning udmøntes typisk i praksis gennem forskellige projekter og tiltag rettet mod arbejdsmarkedet. Det kan fx dreje sig om væresteder eller værksteder med arbejdsmarkedsrettede aktiviteter for personer med sindslidelse eller udviklingshæmning. Interviewene med konsulenterne peger dog på, at potentialet i disse projekter ikke altid udnyttes optimalt. En konsulent udtaler for eksempel at:

“Der er jo masser af projekter på det her område. Men de strander bare et eller andet sted. Det kan godt være, det var en god idé, men der er ikke rigtig nogen mulighed for at gøre det; der er ikke økonomi til at gøre det, og hvad der ellers kan være af andre grunde. Og hvem er det, der skal have det: Er det amtet eller kommunen eller hvem skal egentlig varetage det?” (Konsulent i Arbejdsformidlingen (AF)).

Maja Rosenstock

Forskningsassistent
MSc. in Research Methods in Psychology
Email: mro@sfi.dk

Ansættelserne må ikke være en økonomisk belastning for arbejdspladserne

Interviewene peger på, at der er flere forhold, der har betydning for, om det lykkes at etablere et job til en person med hjerneskade, sindslidelse eller udviklingshæmning, og for at indslusningsperioden og hverdagen bliver vellykket for både arbejdstagere, arbejdsgivere og kollegaer.

For det første vil en ansættelse af en person med hjerneskade, sindslidelse eller udviklingshæmning ofte forudsætte at arbejdspladsen får en direkte forespørgsel om et ansættelsesforhold. Der skal med andre ord være nogle til at banke på virksomhedens dør, da virksomhederne som regel ikke selv henvender sig med ønsker

om at ansætte personer, hvis arbejdsevne er nedsat af psykiske eller sociale årsager.

Der skal være balance mellem det virksomheden investerer i ansættelsen, og det den får igen.

For det andet ønsker arbejdsgiverne at en ansættelse som minimum skal være udgiftsneutral. Den må ikke være en økonomisk belastning for arbejdspladsen, forstået på den måde at der skal være balance mellem det virksomheden investerer i ansættelsen, og det den får igen.

“Vi er klar over, at vi som en del af samfundet også har en opgave at løfte, men man skal passe på, for ideen med at vi er her, er jo, at vi skal tjene penge...så vi er absolut bevidste om, at tingene skal løbe rundt.” (Arbejdsgiver for person med udviklingshæmning)

Ved en ansættelse på særlige vilkår vil arbejdspladsen få hele eller dele af lønudgiften refunderet. Dette kan være afgørende for at en virksomhed tør indlade sig på en ansættelse:

“Der kunne jo ikke ske noget ved at prøve det. Man kan sige, der var jo ikke nogen risiko forbundet ved det...han var udgiftsneutral på mit projekt...Man har jo ikke noget at tabe her.” (Kollega til person med hjerneskade)

At flere af ansættelserne sandsynligvis ikke var blevet etableret uden det fornødne tilskud, er i hvert fald nogle af de ansatte på særlige vilkår helt bevidste om:

“Altså hvis jeg var ansat på normale arbejdsmarkedsvilkår, så ville jeg lynhurtigt blive fyret...det ville simpelthen ikke gå.” (Person med sindslidelse).

For det tredje kan det lette både etableringen af jobbene og hverdagen på arbejdspladsen, hvis arbejdsgiverne kan få hjælp til det administrative arbejde, som en ansættelse på særlige vilkår medfører. Der er stor forskel på, hvor meget hjælp de medvirkende arbejdspladser har fået. Jo mere hjælp arbejdspladsen modtager til det administrative arbejde – det være sig gennem jobkon-

sulenter eller arbejdspladsens egne revisorer eller socialrådgivere – jo større chance er der for, at arbejdsgiverne ikke oplever ansættelsen som en byrde i hverdagen.

Hvad vi kan lære af “de gode historier”?

Generelt har ansættelsen af personen med hjerneskade, sindslidelse eller udviklingshæmning været oplevet som en succes på samtlige af de medvirkende arbejdspladser, og både de interviewede arbejdsgivere og de nærmeste kollegaer er villige til at etablere lignende ansættelser fremover.

“Jeg ville da ikke være bleg for at ansætte en under lignende forhold en anden gang. Nu har vi også haft gode erfaringer med det her, ikk’.” (Kollega til person med hjerneskade).

Interviewene tyder på, at fordelene ved sådanne ansættelser oftest overskygger de ulemper der kan være i form af eksempelvis administrativt ekstraarbejde. Personer med sindslidelse, udviklingshæmning og hjerneskade kan være en gevinst for arbejdspladsen i flere henseender; den ansatte kan gøre kollegaerne stolte over at være en del af en rummelig arbejdsplads, og den ansatte kan give kollegaerne en øget fornemmelse af tryghed, fordi virksomheden viser at den tager hånd om en, hvis man bliver syg. Den ansatte kan desuden bidrage med en arbejdskraft, der kan være af stor værdi for arbejdspladsen, uden at det belaster virksomheden økonomisk.

Om undersøgelsen

Der er foretaget 19 nøgleinterview med konsulenter, der er tilknyttet beskæftigelsesindsatsen for personer med hjerneskade, sindslidelse eller udviklingshæmning med henblik på at belyse muligheder og barrierer i lovgivningen. Desuden er der foretaget interview på syv arbejdspladser med arbejdsgivere, ansatte personer med hjerneskade, sindslidelse eller udviklingshæmning samt deres nærmeste kollegaer. Formålet med disse casestudier er at se på, hvad vi kan lære af “de gode historier”. Undersøgelsen er foretaget for arbejdsmarkedsstyrelsen, som også har finansieret den.

Martin Sonnefeld Jørgensen

Forskningsassistent
Cand.polit.
Email: msj@sfi.dk

Helle Holt

Seniorforsker
Cand.scient.pol., ph.d.
Email: hh@sfi.dk

Lønmodtagerne: Positiv udvikling i virksomheders sociale engagement

Danske lønmodtagere er blevet lidt mere positive i deres vurdering af virksomhedernes sociale engagement. Det viser Socialforskningsinstituttets årlige undersøgelse.

Helle Holt, Martin S. Jørgensen, Søren Jensen, Dorthe Lange, Mona Larsen, Ritt Nygaard: Virksomheders sociale engagement – årbog 2004. Socialforskningsinstituttet 04:23. 178 sider. Pris 170,- kr. inkl. moms. ISBN 87-7487-767-4.

Martin S. Jørgensen: Virksomheders sociale engagement – årbog 2004 / Sammenfatning. Socialforskningsinstituttet 04:24. 28 sider. Pris 20,- kr. inkl. moms. ISBN 87-7487-768-2.

Overordnet set kan lønmodtagerne spore et svagt voksende socialt engagement på de danske virksomheder. Lidt flere lønmodtagere oplever fx, at arbejdspladserne tager forebyggende hensyn til ældre medarbejdere, ansatte med mindre børn og sygdomsramte medarbejdere. Samtidig har lønmodtagernes egne holdninger til at fastholde og nyansætte personer med nedsat arbejdsevne udviklet sig i positiv retning, især når det drejer sig om at fastholde medarbejdere. Holdningerne afhænger i høj grad af køn, alder og uddannelse. Eksempelvis er 50-årige og 60-årige mere pessimistiske end yngre aldersgrupper, når de skal vurdere virksomhedernes ældrepolitik. Erfaring med kolleger med nedsat arbejdsevne har stor betydning. Jo mere konkrete erfaringer med medarbejdere med nedsat arbejdsevne, jo mere positiv holdning.

Mere positiv holdning over for flygtninge og indvandrere

Også over for personer med en fremmed kulturel baggrund er stemningen blevet mere positiv. Andelen, der vurderer stemningen som positiv, er steget fra 47 pct. i 1999 til 57 pct. i 2003. Tilsvarende er andelen, som vurderer stemningen som negativ, faldet fra 8 pct. i 1999 til 5 pct. i 2003. Stigningen ses især på offentlige virksomheder. Da der samtidig er en større andel af disse, der faktisk har flygtninge og indvandrere ansat, kunne noget tyde på, at lønmodtagere, der har erfaring med kolleger med en anden kulturel baggrund, er mere positive end lønmodtagere uden denne erfaring.

Personer ansat på særlige vilkår føler sig mere udsatte

Som noget nyt behandler rapporten særskilt lønmodtagere ansat i job på særlige vilkår. Tidligere kvalitative undersøgelser har vist, at de adskiller sig fra ordinært ansatte lønmodtagere, med hensyn til oplevelsen af deres rolle på arbejdspladsen. Da der bliver stadig flere ansat på særlige vilkår, er væsentligt at få taget hul på at kortlægge deres holdninger og oplevelser af denne jobform.

Undersøgelsen viser, at de ansatte på særlige vilkår skiller sig ud ved at være mere bekymrede end de ordinært ansatte. De oplever større risiko for at blive arbejdsløse, de vurderer arbejdspladsens holdning til langvarigt sygefravær mere negativt, og de vurderer arbejdspladsens medvirken til at udvikle faglige kvalifikationer mere negativt.

Socialforskningsinstituttet gennemfører i perioden frem til 2006 en årlig undersøgelse med sigte på at overvåge udviklingen i virksomhedernes sociale engagement og det rummelige arbejdsmarked. Hvert andet år blandt virksomheder og hver andet år blandt lønmodtagere. Dette års undersøgelse bygger på en række spørgsmål stillet til lønmodtagere. Undersøgelsen omfatter personer, der på interviewtidspunktet var tilknyttet arbejdsmarkedet i mindst 15 timer om ugen – svarende til 6.067 personer.

Laila Dreyer Espersen

Forskningsassistent

Cand.scient.soc.

Email: lpd@sfi.dk

På egne ben efter anbringelsen

Mange kommuner tilbyder støtte til unge, som har været anbragt uden for hjemmet og skal i gang med en selvstændig tilværelse. Socialforskningsinstituttet har samlet nogle positive erfaringer, som kommunerne har gjort sig.

Espersen, Laila Dreyer: Fra anbringelse til efterværn. En pilotundersøgelse blandt sagsbehandlere. Socialforskningsinstituttet 04:25. 84 sider. Pris kr. 60.00 inkl. moms. ISBN 87-7487-770-4.

Unge, der har været anbragt uden for hjemmet, har ofte vanskeligt ved at skabe sig en selvstændig voksertilværelse, når de forlader anbringelsen. De er sjældent i gang med en uddannelse, og de har svært ved at finde job og bolig. Dertil kommer, at deres sociale netværk er spinkelt og at de ofte har sociale problemer. Derfor har mange kommuner et tilbud om efterværn, dvs. særlig støtte til de unge i en overgangsperiode. Kommunerne har nu mulighed for at etablere efterværnsforløb for de unge, frem til de fylder 23 år.

En ny rapport fra Socialforskningsinstituttet ser på de positive erfaringer med vellykkede efterværnsforløb i 10 kommuner.

Vigtigt med godt samarbejde mellem samarbejdspartnerne

Når sagsbehandlerne beretter om vellykkede efterværnsforløb, viser det sig at være meget forskelligt, hvad de opfatter som grunden til at det enkelte forløb bliver vellykket. Det kan være et godt højskoleophold, en eftertragtet praktikplads, eller at en slægtning har åbnet sit hjem for den unge.

Men på det overordnede plan beretter flere sagsbehandlere om forskellige generelle faktorer, der er vigtige i et vellykket efterværnsforløb. For det første kræves et godt samarbejde mellem alle samarbejdspartnerne omkring den unges sag. For det andet er det væsentligt, at sagsbehandleren har et godt kendskab til den unge, så der findes et ordentligt fundament at tage beslutninger ud fra. Ende-

lig nævner flere sagsbehandlere det centrale i, at den unge opnår en tillidsfuld relation til en voksen.

Gode erfaringer med kontaktpersoner

Sagsbehandlerne nævner tilsammen en række forskellige ydelser, som de har haft gode erfaringer med. Ydelserne spænder meget vidt og rummer bl.a. tilbud til den unge om at blive på anbringelsesstedet efter det fyldte 18 år, støtte til at starte en uddannelse, tilbud om forskellige typer kurser, eller økonomisk støtte til et forløb hos en psykolog.

De fleste sagsbehandlere angiver at have gode erfaringer med kontaktpersonordningen, hvor den unge med forvaltningens mellemkomst får tilknyttet en voksen, som hjælper med de ting, den unge har vanskeligt ved. Det kan være at støtte op om praktiske færdigheder som at lægge og overholde et husholdningsbudget, at etablere et netværk blandt jævnaldrende, eller det kan blot handle om at være den person, den unge kan fortælle glæder og sorger til.

Om undersøgelsen

Undersøgelsen bygger på interview med 16 sagsbehandlere, en kommunalt ansat kontaktperson og en medarbejder ved en privat plejehjemsforening. Undersøgelsen er finansieret gennem midler fra KABU Projektet (Kvalitet i Anbringelsesarbejdet med Børn og Unge), som er et projekt under Socialministeriet.

Arbejdsrapporter

Erfaringer med slægtsanbringelser i USA

Sanne Nissen Møller og Tine Egelund: Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet hos medlemmer af slægten – erfaringer fra USA. Arbejdsrapport 9:2004. 25 sider.

Socialforskningsinstituttet har udarbejdet et arbejdsnotat for Socialministeriet om de amerikanske erfaringer med at anbringe børn og unge uden for hjemmet hos medlemmer af slægten. Arbejdsrapporten supplerer den forskningsoversigt om anbringelse af børn og unge uden for hjemmet, som SFI udgav i 2003. I forskningsoversigten blev dansk, nordisk og britisk forskning lagt til grund. Dette var begrundet med, at der er færre kulturelle "oversættelsesproblemer", når forskningsresultater skal tolkes og anvendes i lande, der har socialpolitiske systemer, som har stor eller en del ligheder med hinanden. Forskningsresultater fra væsentligt anderledes socialpolitiske kulturer er der grund til at anvende med en vis forsigtighed.

Forekomsten af slægtsanbringelser og omfanget af forskning herom er imidlertid større i USA end på vor side af Atlanten. I den standende socialpolitiske debat om reformer på anbringelsesområdet er der derfor behov for supplerende at se på, om amerikansk praksis og forskning kan være til inspiration for den danske tænkning om slægtsanbringelser.

En vigtig konstatering fra amerikansk forskning er, at anbringelse i slægten ikke blot vedrører børn med moderate problemer. En stor andel af børnene anbringes i slægten med en alvorlig social baggrund. Mange af børnene må antages at være meget sårbare eller allerede have manifesterede problemer.

Det kan også konstateres, at det er mindre børn, der udgør grundstammen i amerikanske slægtsanbringelser. Dvs. at der ikke i USA er forbehold overfor at lade ældre bedsteforældre varetage omsorgen for ret små børn.

Forebyggende behandlingsprogrammer for unge – et alternativ til anbringelse uden for hjemmet?

Sanne Nissen Møller og Tine Egelund: Forebyggende behandlingsprogrammer for unge – et alternativ til anbringelse uden for hjemmet? Arbejdsrapport 8:2004. 33 sider.

Der er et stigende socialpolitisk ønske om at opspore og eksperimentere med behandlingsmetoder, der vil kunne udgøre et alternativ til at anbringe børn og unge uden for hjemmet. Dette skyldes såvel de stigende udgifter til anbringelser som usikkerheden overfor, om anbringelse uden for hjemmet har de ønskede positive effekter for de børn og unge, der anbringes. Det vil sige, at der er en stigende efterspørgsel fra beslutningstagere og praktikere efter behandlingsmetoder, der kan bevare børn og unge i eget hjem og samtidigt forbedre de sociale forhold i en sådan grad, at det fremmer børnenes udviklingschancer.

Dette arbejdsrapport belyser gennem eksisterende nordiske og amerikanske forskningsoversigter sådanne behandlingsprogrammer. Arbejdsrapporten fokuserer primært på programmer rettet mod større børn/unge med forskelligartede problemer, herunder adfærdsproblemer, antisocial udvikling, psykiske problemer af mere indadvendt karakter, problemer i forhold til skole/uddannelse/arbejde, misbrugsproblemer mv.